

«Каштани падають на брук, тук-тук...»

Лариса МАРЧУК

Так співали колись у Львові, де вулицями й досі ходять «закохані у парі, і очі у неї, як каштани карі». А сентименту цим стосункам додає гладенька мозаїчна бруківка, така міцна й надійна, як і любов. Омита дощем, вона стелиться наче килимові доріжки. Які вони сьогодні, ці оспівані бруковані вулиці Львова?

Де живе Ангел бруківки?

Без бруківки Львів не Львів. У цьому переконані всі громадяни, які мешкають у місті. А письменники часто-густо згадують бруківку у своїх творах. Художники, відтворюючи образ Львова, вимальовують навіть камінчики мощених вулиць. Без бруківки немає, мабуть, жодного урбаністичного пейзажу на львівському «Вернісажі». Художник Юрко Кох, закоханий у кам'яниці давнього Львова, нещодавно назвав свою виставку «Над небом і бруківкою». Він першим побачив і відтворив на полотні Ангела бруківки. З'ясовується, той живе в місті не одне століття. Ангел бруківки стежить за порядком і сумлінною працею брукарів уже 500 років.

Дату появи кам'яної бруківки (була ще й дерев'яна) назвав у своїх хроніках за 1655–1672 роки губернатор Львова Бартоломей Зіморевич: «У Львові вже в 1452 році Ринок і головні вулиці були бруковані, а місто утримувало брукарів, оплачуваних щорічно». З міської скарбниці спеціально надавали кошти для майстрів. Уже на початку XVII століття вулиці й площі Львова привертати увагу впорядкованістю: «Навколо Ринку перед будинком іде тротуар, гладко викладений тесаним камінням. Він такий широкий,

що можуть іти чотири особи разом або дві пари назустріч одній. З Ринку провадять сідці під цим тротуаром у погребі будинків. Над дверима погребів утворюється ніби уступ, з якого видно весь Ринок. Якщо хочеш посидіти, знайдеш у багатьох місцях на цьому уступі і перед будинком вмуровані лавочки. Тротуар на кілька ступенів піднято, і це не допускає туди возів та коней...»

Місто мало найкращі каменоломні, якщо порівняти з іншими містами Східної Галичини, і згадки про міські бруки стали звичними в тогочасних хроніках. Уже з 1716 року утримувати бруки зобов'язали власників будинків, внаслідок чого «...в місті тім, колись брукованим і упорядженим, таке, через занедбання, стало болото, що аж по коліна бродити в нім випадало...».

Піти «на корзо»

Цей давній факт дуже нагадує нинішню ситуацію, коли влада зобов'язала власників приватних крамниць та офісів мостити перед ними тротуари новим покриттям. А вони поклали бруківку аби-як, навіть не спромоглися вирівняти свій шматочок до рівня основного покриття. Отож на багатьох вулицях пішоходи спотикаються об ці приватні «хіднички», навіть падають. Окрім того, нова бруківка чомусь швидко руйнується, не витримує строків гарантії. Цього літа увірвався терпець у мерії і вона продемонструвала, що буде з тими, хто неякісно мостить вулиці. Влада змусила фірму, яка виклала тротуар на площі Ринок, зняти покриття і поставити нове. Правда, цей процес чомусь відбувався під супровід телекамер: його одночасно демонстрували кілька місцевих телеканалів як зразково-показовий.

Сьогодні стало очевидним, що у Львові вулиці мостять не фахівці, ще й за принципом «стук-грюк, аби з рук». До прикладу, на вулиці Валовій поклали брук із ламаного (колотого) каменю. Саме такий тип бруку використовували ще за античних часів, вимощуючи дороги для черні. І нині, напевно, згадали

про бідних, бо пішоходи у взутті на підборах чи з тонкою підшвою надто відчують гострі краї ламаного каменю. Соціальна нерівність у нинішньому суспільстві – це вже факт. Бо заможні громадяни не гуляють Львовом, вони їздять на машинах. А ходять містом туристи в спортивному взутті, студенти, школярі та трудяги, які користуються маршрутками. Люди спотикаються, нищать взуття об бруківку і клянуть її, покладену без належного дотримання технології.

На початку ХХ століття і до 40-х років львівське панство полюбляло прогулюватися Академічною (проспектом Шевченка). І цей процес мав спеціальну назву – піти «на корзо». Статечні пани, пані та панянки з кавалерами гонорово, попід руки, чемно кланяючись одне одному, «шпацерували» бульваром. В архівах Львівського історичного музею збереглося чимало якісних фотографій, на котрих можна розглядіти, який вигляд мала стара бруківка, і

порівняти

її з нинішньою.

На одній зафіксовано самого бургомистра, який іде брукованою площею. У 1930–1933 роках у Львові в центрі міста (аналогів таким змаганням Європа не знала) відбулися Міжнародні автоперегони брукованим кільцем вулиць Гвардійської, Вітовського і Стрийської. Саме якість доріг спричинила те, що Міжнародне журі обрало місто Лева для перегонів на Гран-прі Львова. 50 тисяч автолюбителів з усього світу спостерігали тоді ці змагання.

43

13 типів бруківки

Цього літа у Львові без знання справи (спеціальних навичок) вимостили чимало вулиць. І ніхто з тих компаній, які виграли тендер на ці роботи, не звернувся до інституту «Західпроектреставрація», де вже 10 років лежить (припадає пилом) унікальна наукова праця архітектора Уляни Піхурко. Вона дослідила, сфотографувала всі типи бруківок Львова, дала їм ґрунтовні характеристики, поділила на групи, розглянула технологію підготовки основи бруківки і в такий спосіб залишила нащадкам практичний посібник до дії. «Матеріали проекту покриття і мощення пішохідних територій центральної історичної частини Львова» – таку назву має праця – неоціненний скарб для фахівців, які бажають навчитися мостити бруківкою старі вулиці, щоб зберегти архітектурні споруди, занесені до списку спадщини ЮНЕСКО. Після ознайомлення з працею Уляни Піхурко кожен зрозуміє, що під час укладання бруківки у Львові допущено чимало помилок, які не з а баром

позначаються на збереженні пам'яток архітектури.

– Я вже на пенсії, але мені не байдуже, що моїми дослідженнями ніхто не скористався, – зауважує Уляна Піхурко. – Існує 13 типів мостіння вулиць. Найдавніший – із ламаного каменю, потім – брук із наріяку, із тесаних блоків, із кістки (виконувався з бруківки кубічної форми), лицьовий брук, брусковий, мозаїковий, брук із штучного каменю – клінкеру тощо. І кожний має право на існування, але в певній функціональній частині міста. Та кого те цікавить?

Два роки тому громадські організації шанувальників історії Львова виступили проти, коли частину бруківки на площі Ринок поклали на бетонну «подушку», бо це перешкоджало доступу повітря до підвалів пам'яток архітектури епохи Середньовіччя.

Чинників попередили про таку загрозу, але вони зробили по-

своєму.

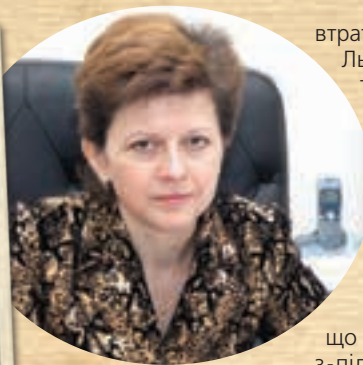
І все-таки другу частину площі, південну, вже не наважилися покласти на бетон.

– Таку саму помилку зробив Краків, але там нині намагаються виправити ситуацію – зніматимуть і перемощуватимуть центральну історичну площу, дотримуючись усіх технологічних вимог, – розповів завідувач кафедри реставрації та реконструкції архітектурних комплексів професор університету «Львівська політехніка» Микола Бевз, член ІКОМОСу. – Так само поклали на бетон брук у Львові, на вулиці Князя Романа, і у підвалах сусідніх будинків стало волого.

Утоплена в асфальті, але відроджена

втрата – її викоринили з площі перед Львівським театром опери і балету разом із пам'ятником вождів пролетаріату. Так зникла коштовна мозаїчна бруківка, ровесниця театру – столітньої перлини архітектури. Згодом тут змайстрували сучасний фонтан, із яким історична бруківка зовсім не гармоніювала.

І нині Львовом ходять чутки, що стару бруківку, котру підіймають з-під асфальту, ту, що колись була «закатана», продають місцевим багатіям для оздоблення власних маєтків, облаштування приватних зон відпочинку. Та й приклади наводять: у Сколівському районі є популярний відпочинковий комплекс, викладений натуральним давнім лицюваним бруком теракотового кольору. Наскільки ці сигнали відповідають дійсності, редакція журналу «Віче» поцікавилася у **начальника Галицького управління житлового господарства Ірини МАРУНЯК.**

Радянської пори, а саме у 60-х роках двадцятого століття, серед великих міст Львів тримав першість за кількістю екологічно чистих бруківаних вулиць. Однак

після появи асфальтних заводів гладеньку бруківку з чудового високоякісного каменю вкрили смердючим асфальтом на вулиці Стрийській, на проспектах Свободи, Шевченка та інших. Асфальт, як відомо, виділяє найбільше канцерогенних речовин до висоти 70–80 см (а це зріст малолітніх дітей). Та й у роки незалежності України «бруківка як зброя пролетаріату» зазнала

Студенти зібрали кошти на відновлення церкви в селі Кути

Лариса ПЕТРОВА

У селі Кути Буського району на Львівщині відкрили унікальну дерев'яну церкву Святого Михаїла XVII століття. Вона стояла зачищеною більш як півстоліття. Про цей храм та інші писав журнал «Віче», коли порушував проблему збереження дерев'яних пам'яток сакральної архітектури в Україні. У Кутах храм удалось реставрувати завдяки благодійній акції студентів Університету банківської справи НБУ «III Аукціон надій». Церква Святого Михаїла – перша за роки незалежності дерев'яна церква, відновлена з ініціативи студентів. Партнер акції – Герой України, директор Львівської галереї мистецтв Борис Возницький.

Акція «III Аукціон надій» тривала два роки, протягом яких зібрали більш як 250 тисяч гривень. Студенти збирали гроші, колядуючи на сесіях обласної

та міської рад, по підприємствах та банках Львова. Найбільше коштів виручили під час самого благодійного аукціону в грудні 2008 року. Жертводавцями цінних лотів тоді стали депутати, львівські банкіри та підприємці. Студенти облаштували територію навколо церкви, полагодили огорожу, на черзі – обладнання сигналізації храму.

– За зібрані кошти перекрили дах, захистили церкву від пожеж, подбали про її охорону, рекламу (інформаційний стенд, дорожній знак-показчик, листівки для туристів, експонати для музею пам'яті). Все це дає нам підстави говорити про завершення благодійної акції, але роботи з облаштування церкви лише розпочинаються, – сказала ректор Університету банківської справи НБУ Тамара Смов-

– Уже з минулого року не припиняємо перекладати бруківкою вулиці, – каже Ірина Маруняк. – Справді, ми мали телефонні дзвінки від мешканців, які цікавилися, куди поділася бруківка, знята під час реконструкції вулиці. Люди турбуються й підозрюють щось через незнання. Всю бруківку, яку підняли з-під асфальту, складаємо на вулиці Богдана Хмельницького, біля Високого замку. Ось, прошу, можете сфотографувати.

– На жаль, вона лежить упереміж з асфальтною кришкою-сміттям., – зауважую.

– Це так, бо ми її виймали з-під асфальту. Адже відомо, що в радянські часи бруківку закатали асфальтом на площах Міцкевича, Галицькій, на проспекті Свободи, Стрийській та інших. Тож дістали бруківку з-під асфальту, звезли сюди і посортували. А нині заново перемощували ці вулиці. Вже поклали бруківку на вулицях Саксаганського, Театральній, Грушевсь-

кого, Вороного, перекрили вулиці Балабана, Тиху, коштом меценатів – вулиці Яворського, Вірменську, Старосврейську. Ми повертаємося до старого камінного покриття, бо відомо, що бруківка є екологічно чистою. І хоча вартість одного квадратного метра мостіння бруківки з облаштуванням для неї спеціально підготовленої основи становить 500 гривень, а покриття асфальтом на такій самій ділянці – 140 гривень, обираємо бруківку, бо вона в експлуатації вічна. Вона не потребує постійних капіталовкладень. Фірма, яка в нашому районі відремонтувала вулиці Стрийську, Княгині Ольги, застосовує якісні технології і дає гарантію на 20 років.

Щороку на середній і поточний ремонт львівських вулиць кожний район (а їх у Львові шість) отримує з міського бюджету по п'ять мільйонів гривень. Ніхто не сумнівається, що вулиці – це основа міста. Щоправда, їх у Львові

234, а це 71 кілометр завдовжки. Площа мощених бруківкою вулиць – 910 тисяч квадратних метрів. Однак зразково-показових рівненьких поверхонь можна назвати лише з десяток. Виходить, близько 30 мільйонів гривень щороку заривають у землю, бо якби підрядники мостили вулиці так, як на своєму власному подвір'ї, якість укладання бруківки забезпечувала б її тривале використання без щорічних ремонтів. Але це вже інша тема розмови, вона стосується моральності людей, котрим їхня праця байдужа. Це стосується і чиновників при владі, які влаштовують тендери, і контрольних органів, і підрядників-виконавців робіт, і працівників житлових управлінь.

Фото автора.

женко. – Ми спокійно передаємо храм у надійні руки Бориса Возницького та обласної влади, які пообіцяли, щойно встановлять сигналізацію, повернути у храм цінний іконостас, який раніше тут був, а нині вже відреставрований зберігається у сховищах Олеського замку.

Саму церкву продовжать реставрувати, адже, як виявили дослідники, деревина потребує фахової консервації. Коли відремонтують під'їзну дорогу, церква стане об'єктом туристичного маршруту «Золота підкова».

– Наша благодійна акція зі збору коштів закінчилася, але ми постійно дбатимемо про храм. Студенти вже не раз улаштовували тут толоки, приїждитимемо і надалі.

Добірка **Всё**
журналу

Храм Архангела Михаїла – унікальна пам'ятка дерев'яної сакральної архітектури України. Збудований 1697 року теслею Григорієм Гебичем Савським.

Починаючи з 1865 року зовнішній вигляд церкви декілька разів змінювався.

А це плануємо саме тут укласти шлюб, – сказав активіст студентської ініціативної групи Ілля Симоненко. – Церква намолена нашими прадідами і має особливу енергетику та силу.